

Potreba standardizacije vještačenja kod povrede prava industrijskog vlasništva – prava žiga

Marijan Šuperina
Tanja Kolar-Gregorić
Darko Skupnjak

Zaštita prava industrijskog vlasništva u Republici Hrvatskoj privlači sve više pozornosti, posebno u vremenu procesa pridruživanja Europskoj uniji. U tu svrhu Vlada Republike Hrvatske je sačinila dokument pod naslovom: Nacionalna strategija razvoja sustava intelektualnog vlasništva Republike Hrvatske 2005. – 2010. Razlog takvom interesu i aktivnostima treba tražiti u tome što povrede prava industrijskog vlasništva u svijetu sve veće gospodarske globalizacije i liberalizacije tržišta nanose velike štete nositelju prava na žig, koja se odražava u smanjenju tržišne vrijednosti nematerijalne aktive trgovačkog društva i u financijskim gubicima ostvarenim na tržištu. Ali radi se i o neizravnoj šteti, koja se odražava u nacionalnom bruto proizvodu, gubitku državnog prihoda (porez, prirez, doprinosi, trošarine), stopi zaposlenosti, udjelu trgovačkih društava u vanjskoj trgovini, smanjenju poticanja natjecateljskih sposobnosti gospodarskih subjekata, te predstavlja negativni čimbenik gospodarske konkurentnosti. Zaštićeni znak pravom žiga postaje iznimno značajan element poslovanja, tim više što danas kupac sve više preferira znak, a ne kvalitetu robe ili usluga.

Zbog specifičnosti utvrđivanja činjenica u svezi povređivanja prava industrijskog vlasništva – prava žiga, u radu se definira pojam i sadržaj industrijskog vlasništva kao dijela intelektualnog vlasništva. Ukazuje se na problem širine i opsega definicije, posebno one u Pariškoj konvenciji o zaštiti industrijskog vlasništva iz 1883. Također se daje kraći prikaz osnovnih pitanja i dvojbi oko kaznenopravne zaštite prava industrijskog vlasništva opisane u članku 285. hrvatskog Kaznenog zakona.

U drugom dijelu rada analiziraju se temeljni standardi utvrđivanja pravno relevantnih činjenica koje je postavio: Zakon o kaznenom postupku (načelo utvrđivanja materijalne istine, načelo slobodne ocjene dokaza), sudska praksa („oponašanje žiga postoji ako prosječan kupac robe, odnosno prosječni korisnik usluge, bez obzira na vrstu robe ili usluga, može uočiti razliku samo ako na to obrati posebnu pažnju“ – VS RH). Analizirana su specifična pitanja u svezi vještačenja kod povreda prava žiga u kaznenom postupku (načelo «jednakosti oružja», upotreba «privatnih vještačenja»).

U trećem dijelu daje se prikaz vještačenja kod povrede prava žiga na simuliranom slučaju, ukazujući na povrede i propuste koji se tijekom takvog vještačenja mogu učiniti ili propustiti. Analiza pogrešaka tijekom vještačenja prava žiga popraćena je rezultatima analize 29 pravomoćno riješenih sudskih predmeta iz 10 općinskih sudova Republike Hrvatske u razdoblju od 1998. do 2005.

Rad je usmjeren uvođenju na zakonu utemeljenog vještačenja za potrebe kaznenog postupka kod utvrđivanja činjenica povrede prava industrijskog vlasništva kakvo u Republici Hrvatskoj ne postoji.

Također, radi pretpostavljenog budućeg razvoja sofisticiranih oblika počinjenja kažnjivih djela, autori rada zalažu se za uvođenje posebnog pojma kriminalistike: kriminalitet industrijskog vlasništva, kao dio ukupnog gospodarskog kriminaliteta, ali koji može imati i karakteristike organiziranog i/ili transnacionalnog kriminaliteta.

Ključne riječi: intelektualno vlasništvo, industrijsko vlasništvo, pravo žiga, kriminalitet industrijskog vlasništva, vještačenje povreda prava industrijskog vlasništva

DEFINIRANJE POJMA I SADRŽAJA INDUSTRIJSKOG VLASNIŠTVA

U posljednje vrijeme u stupcima novinskih članaka, sadržajima dnevnih radijskih i televizijskih informativnih emisija, u javnom ali i u stručnom govoru i komunikacijama sve se učestalije koriste termini kao što su intelektualno ili industrijsko vlasništvo, patent, žig, brend, oznaka podrijetla proizvoda, integrirani sklopovi poluvodiča, tvrtka i sl. Postavlja se pitanje upotrebljavamo li ove termine u onom smislu koji oni imaju glede njihovog teorijskog, stručnog tumačenja, ili je ono posebnog značenja za svakog pojedinca koji ga koristi. Stoga je prvi zadatak koji smo si postavili definirati pojmove koje ćemo koristiti u ovom radu upravo iz razloga kako ne bi došlo do nerazumijevanja ili tzv. komunikacijskih šumova.

Kazneni zakon u članku 285. koji se odnosi na *kazneno djelo povrede prava industrijskog vlasništva i neovlaštene uporabe tuđe tvrtke*, koji je predmet naše ukupne analize u ovom radu, u stavku 1. također je postavio pitanje definiranja *prava industrijskog vlasništva* otvorenim, kada pored žiga, modela ili uzorka (što je zapravo industrijski

dizajn), podrijetla proizvoda i patenta (koji je zaštićen čl. 232. KZ-a) koristi i generalnu klauzulu „ili koje drugo pravo industrijskog vlasništva“. Svi ovi navedeni razlozi čine prvi postavljeni zadatak u ovom radu još složenijim.

Industrijsko vlasništvo dio je intelektualnog vlasništva, u koje se još ubraja autorsko pravo i srodna prava. Industrijsko vlasništvo je subjektivno pravo čija zaštita je od velike važnosti, kako za vlasnika npr. nove ideje, ali isto tako i za svaku državu, jer ono predstavlja značajnu komponentu nacionalnog bogatstva i nacionalne kulture. To je i razlog zašto industrijsko vlasništvo uživa *višestruku pravnu zaštitu*. U slučaju povrede bilo kojeg prava iz područja industrijskog vlasništva njegov vlasnik zaštitu svojih prava može ostvariti kroz upravni, građanski, prekršajni i u konačnici kroz kazneni postupak primjenom kaznenog prava kao supsidijarnog prava temeljenog na načelima razmjernosti i proporcionalnosti.

Sadržaj pojma industrijskog vlasništva najopširnije je određen odredbom članka 1. točke 2. i 3. *Pariške konvencije za zaštitu industrijskog vlasništva*. Prema toj konvenciji predmet zaštite industrijskog vlasništva su patenti, modeli za iskorištavanje, industrijski uzorci ili modeli, tvornički ili trgovački žigovi, uslužni žigovi, trgovačko ime ili oznake ili imena podrijetla, te suzbijanje neloyalne konkurencije. Industrijsko vlasništvo razumijeva se u najširem značenju i odnosi se ne samo na industriju i trgovinu u pravnom smislu te riječi, već i na granu poljoprivrednih i ekstraktivnih industrija i na sve proizvode ili prirodne proizvode, na primjer, vina, cerealije, listove duhana, voće, stoku, rude, mineralne vode, piva, cvijeće, brašna. Prema *Konvenciji o osnivanju Svjetske organizacije za intelektualno vlasništvo (WIPO konvencija)* koja se u Republici Hrvatskoj primjenjuje od 8. listopada 1991., pod pojmom industrijskog vlasništva podrazumijevaju se izumi na svim poljima ljudske djelatnosti, znanstvena otkrića, industrijski uzorci i modeli, tvornički, trgovački i uslužni zaštitni znak, te trgovačka imena i trgovački nazivi, zaštita od neloyalne konkurencije i sva druga prava vezana uz intelektualnu djelatnost na području industrije, znanosti, književnosti i umjetnosti. *Sporazum o trgovinskim aspektima prava intelektualnog vlasništva (TRIPS sporazum)* u svom članku 1., kada govori o intelektualnom vlasništvu, spominje i *kategorije industrijskog vlasništva* kao što su žigovi, zemljopisne oznake, industrijski dizajn (modeli i uzorci), patenti, planovi rasporeda (topografije) integriranih krugova i zaštitu neobjavljenih informacija, koji su detaljno razrađeni u Razdjelu 2.-7. Dijela II. spomenutog TRIPS sporazuma. Samo površnim uvidom u navedene definicije u izabranim pravnim izvorima ukazuje na veliku složenost određivanja sadržaja pojma industrijskog vlasništva. Slično razlikovanje u poimanju industrijskog vlasništva nalazimo i u teorijskim radovima.

Tako J. Čizmić pojam industrijskog vlasništva smatra kao međunarodno prihvaćeni *terminus tehnicus* za subjektivno pravo koje se odnosi na izume, tehnička unapređenja, robne i uslužne žigove, modele i uzorke, oznake podrijetla proizvoda, poslovnu tajnu, ali isto tako i na know-how te zaštitu tržišnog natjecanja, odnosno zaštitu od neloyalne konkurencije (unlawful competition) i monopolno ponašanje na tržištu. U nekim državama pod industrijskim vlasništvom smatra se i licenciranje (licensing) i franshising. I. Josipović i R. Matanovac smatraju kako se u hrvatskom pravu pojam „intelektualno vlasništvo“ odnosi na industrijsko vlasništvo s jedne strane, te autorska i srodna prava s druge strane. Isključiva prava industrijskog vlasništva su po njima pravo žiga, industrijskog dizajna i patenta, dok oznake zemljopisnog podrijetla i oznake izvornosti svrstavaju među prava industrijskog vlasništva, ali se zapravo ne može reći da su to *isključiva prava*, jer svatko tko ispunjava pretpostavke za korištenje registrirane oznake zemljopisnog podrijetla ili izvornosti može postati njihov korisnik.

Smatramo kako bi u rješavanju ovog problema određivanja sadržaja pojma industrijskog vlasništva *za potrebe kaznenog prava i postupka*, ali i općenito, trebalo krenuti od kriterija subjektivnosti prava, njegove ne samo apsolutne, nego i relativne isključivosti, te postojanje određenosti pojedinog prava industrijskog vlasništva posebnim materijalnim odredbama blanketnih zakonskih izvora. Na taj način biće kaznenog djela iz čl. 232. KZ-a (kazneno djelo povrede prava iz prijavljenog ili zaštićenog izuma) može se ostvariti samo ako su povrijeđene materijalne odredbe *Zakona o patentu*, a biće kaznenog djela iz 285. KZ-a (kazneno djelo povrede prava industrijskog vlasništva i neovlaštene uporabe tuđe tvrtke) može se ostvariti samo ako su povrijeđene materijalne odredbe slijedećih zakona: *Zakona o žigu*, *Zakona o industrijskom dizajnu*, *Zakona o oznakama zemljopisnog podrijetla i oznakama izvornosti proizvoda i usluga*, *Zakona o hrani*, *Zakona o vinu*, *Zakona o zaštiti topografije poluvodičkih proizvoda*, *Zakona o zaštiti sorti poljoprivrednog bilja*, te *Zakona o trgovačkim društvima*. Na taj način odredili smo sadržaj industrijskog vlasništva pozitivnim hrvatskim pravom uvažavajući načelo teritorijalnosti, ali uz poštivanje međunarodno preuzetih obveza. Drugi sadržaji koji bi možda ušli u područje industrijskog vlasništva, kao npr. *poslovna tajna*, regulirani su drugim pravnim izvorima, kao što je u ovom primjeru: kazneno djelo izdavanja i neovlaštenog pribavljanja poslovne tajne iz čl. 295. KZ-a, kazneno djelo povrede dužnosti čuvanja tajne iz čl. 629. Zakona o trgovačkim društvima ili kazneno djelo neovlaštenog korištenja i odavanja povlaštenih informacija iz čl. 149. Zakona o tržištu vrijednosnih papira.

POJAM ŽIGA U INDUSTRIJSKOM VLASNIŠTVU

Kod stvaranja zakonskog opisa pojedinog kaznenog djela u Kaznenom zakonu, odnosno kod opisivanja zakonskog bića pojedinog kaznenog djela, zakonodavac koristi pojmove koji su definirani posebnim člankom 89. KZ-a. Pored toga, zakonodavac u opisivanju različitih zakonskih bića kaznenih djela koristi iste izraze (pojmove), što može stvoriti pomutnju u teoriji i praksi kad je potrebno protumačiti što ti pojmovi u stvari znače. Tako se izraz „znak“ koristi u zakonskim opisima nekoliko kaznenih djela KZ-a (npr. u čl. 168. - Zlouporeba međunarodnih znakova, čl. 184. - Zlouporeba međunarodnih telekomunikacijskih znakova, čl. 268. - Uništenje ili oštećenje znakova za opasnost, čl. 276. - Krivotvorenje znakova za vrijednost, čl. 323. - Skidanje i povreda službenog pečata i znaka i dr.), dok se izraz „žig“ koristi i u čl. 276. - Krivotvorenje znakova za vrijednost. Značenje pojmova „znak“ i „žig“ u spomenutim zakonskim

opisima kaznenih djela suprotno je značenju koje oni imaju u kaznenom djelu iz čl. 285. KZ-a. Zbog *blanketne prirode zakonskog opisa* članka 285. KZ-a moramo posegnuti za posebnim zakonom koji uređuje zaštićeno pravno dobro, odnosno objekt kaznenopravne zaštite. Tako je žig, tj. pravo žiga u Republici Hrvatskoj uređeno Zakonom o žigu (ZoŽ) i Pravilnikom o žigu (PoŽ).¹

Člankom 2. ZoŽ-a određeno je da se kao žig može zaštititi svaki znak koji se može grafički prikazati, osobito riječi, uključujući osobna imena, crteže, slova, brojke, oblike proizvoda ili njihovo pakiranje, trodimenzionalne oblike, boje, kao i kombinacije svih naprijed navedenih znakova, pod uvjetom da su prikladni za razlikovanje proizvoda ili usluga jednog poduzetnika od proizvoda i usluga drugog poduzetnika. Definicija upućuje kako znak koji se želi zaštititi kao žig mora biti *razlikovan ili distinktivan*. Pod razlikovnošću znaka podrazumijeva se onaj znak koji je prikladan za razlikovanje proizvoda, odnosno usluga u gospodarskom prometu. Prilikom ocjenjivanja distinktivnosti važno je utvrditi je li prijavljeni znak nov, pri čemu se novost znaka uzima u relativnom smislu, a ne u apsolutnom smislu kao kod izuma. Novost prijavljenog znaka ocjenjuje se u odnosu na već zaštićene žigove drugih poduzetnika za istu ili sličnu vrstu proizvoda ili usluga. Sljedeća bitna karakteristika znaka je *povezanost zaštićenog znaka s određenim proizvodima i uslugama*. Proizvodi ili usluge u prijavi za registraciju znaka žigom klasificiraju se prema Međunarodnoj klasifikaciji proizvoda i usluga utvrđenoj Nicanskim sporazumom o međunarodnoj klasifikaciji proizvoda i usluga za registraciju žigova. Ukoliko je jedna fizička ili pravna osoba zaštitila određeni znak kao žig za svoje određene proizvode ili usluge, druga fizička ili pravna osoba može isti ili sličan znak koristiti samo za obilježavanje *svojih proizvoda ili usluga druge vrste*. (Verona, 1978: 122-125)

Iz zakonske definicije žiga proizlazi kako je žig *pravo priznato od ovlaštenog državnog tijela*. Upravne poslove koji se odnose na registraciju žiga u Republici Hrvatskoj provodi Državni zavod za intelektualno vlasništvo Republike Hrvatske (DZIV). Zahtjev za registraciju znaka kao žiga može podnijeti svaka fizička i pravna osoba na propisanom obrascu. Osnovna zadaća postupka registracije žiga je utvrditi postojanje ili ne postojanje propisanih apsolutnih razloga koji isključuju mogućnost zaštite prijavljenog znaka žigom, o čemu se u postupku vodi računa po službenoj dužnosti. *Prijava za registraciju žiga*, po provedenom formalnopravnom i materijalnopravnom (supstancijalnom) ispitivanju, objavljuje se u službenom glasilu DZIV. Ukoliko na objavljenu prijavu u roku od tri mjeseca nije uložena nikakva prigovora i ne postoje razlozi koji bi priječili registraciju, *žig se upisuje u registar žigova*, podaci o žigu objavljuju se u službenom glasilu DZIV, a na zahtjev nositelja žiga DZIV će mu izdati *ispravu o žigu*. Razdoblje zaštite registriranog žiga traje deset godina računajući od datuma podnošenja prijave za registraciju žiga, a sama registracija može se produžavati neograničen broj puta, i to za razdoblje od po deset godina. Ovi rokovi su od važnosti za kaznenopravnu zaštitu žiga u smislu vremena počinjenja kaznenog djela iz čl. 285. KZ-a, jer nositelj prava žiga za to vrijeme stječe *monopol* nad registriranim znakom, odnosno *isključivo pravo* na osnovu kojeg može zabraniti trećim osobama da bez njegovog odobrenja koriste u gospodarskom prometu na teritoriju Republike Hrvatske identičan znak za istu vrstu proizvoda, ali i identičan ili sličan znak za iste ili slične proizvode ili usluge, ako za javnost postoji opasnost zablude (čl. 6. st. 1. t. 2. ZoŽ).

Registracija žiga može *prestati vrijediti*: a) *neprodužavanjem registracije žiga* od dana isteka razdoblja zaštite; b) *odricanjem od žiga* (koje može biti u odnosu na sve ili samo na neke proizvode ili usluge za koje je žig registriran) od dana kad nositelj podnese izjavu o odricanju; c) *opozivom* (nepotpunim ili u cijelosti) žiga s tim da učinci žiga prestaju od datuma podnošenja zahtjeva za opoziv; d) nepotpunim ili u cijelosti *proglašavanjem žiga ništavim* s time da učinci žiga prestaju od datuma podnošenja prijave za registraciju žiga. Postupak za proglašavanje žiga ništavim u određenim se slučajevima može pokrenuti po službenoj dužnosti, na zahtjev državnoga odvjetnika ili na zahtjev zainteresirane osobe.

ZoŽ razlikuje individualne, zajedničke i jamstvene žigove. Podjela žigova na: *individualne žigove*, čiji je nositelj prava žiga samo jedna fizička ili pravna osoba, te na *zajedničke ili kolektivne žigove*, čiji titular prava žiga mogu biti pravne osobe i udruženja proizvođača, pružatelja usluga ili trgovaca, koja u svoje ime mogu preuzimati obveze i ostvarivati prava, sklapati ugovore ili obavljati druge pravne radnje je podjela je po kriteriju *nositelja prava žiga*. ZoŽ, u suglasju s TRIPS-om, regulira i pitanje *jamstvenih ili certifikacijskih žigova*, koji se definiraju kao znakovi namijenjeni za označavanje kakvoće, podrijetla, načina proizvodnje, ili drugih zajedničkih obilježja proizvoda ili usluga poduzetnika koji su pod nadzorom nositelja žiga i koji taj žig koriste. Dakle, jamstveni žig se priznaje onom titularu koji može jamčiti i potvrditi kako su proizvodi i usluge nekog poduzetnika pod njegovim nadzorom i kako zadovoljavaju standarde koje je utvrdio, postavio sam titular jamstvenog žiga.

Nadalje, žigovi se razlikuju prema *funkciji ili svrsi žiga* na: a) *robni žig*, kojeg titular koristi za označavanje svojih proizvoda u cilju razlikovanja istih proizvoda od drugog poduzetnika; b) *uslužni žig*, koji se koristi radi označavanja usluga u cilju razlikovanja istih usluga od drugog poduzetnika; c) *tvornički žig*, koji ukazuje na nositelja koji je označeni proizvod proizveo;² d) *trgovački žig* je žig titulara koji je proizvode ili usluge temeljem ponude odabrao i stavio u promet; e) *proizvodni žig*, koji koriste nositelji za obilježavanje prirodnih proizvoda koji se neprerađeni stavljaju u promet. U ovu skupinu još se ubrajaju: f) *čuveni žigovi*; g) *općepoznati (notorni) žigovi* i h) *jaki žigovi*.

¹ **Zakon o žigu** donesen je 15. listopada 2003. (Narodne novine 173/2003), a stupio je na snagu 8. studenog 2003., te se primjenjuje od 1. siječnja 2004. **Pravilnik o žigu**, koji je stupio na snagu 1. lipnja 2004. (Narodne novine 72/2004), pobliže uređuje pojedina pitanja sadržana u ZoŽ-u, poglavito u svezi postupaka koji se vode pred Državnim zavodom za intelektualno vlasništvo.

² Izraz "**mark**" podrazumijeva žigove koji se odnose na proizvode - "trademarks", i žigove koji se odnose na usluge - "service marks", dakle i robne i uslužne žigove.

Verona pod notornim (općepoznatim) znakom podrazumijeva znak koji je u gospodarskom prometu poznat za obilježavanje određene vrste proizvoda ili usluga, ali nije prijavljen ili registriran kao žig. U slučaju kolizije notornog znaka i registriranog žiga naše pravo, pod određenim uvjetima, veću zaštitu pruža znaku, odnosno neregistriranom žigu. Čuveni ili renomirani žig pored svoje funkcionalnosti i dobre uvedenosti izaziva u potrošačkim krugovima predodžbu o izvanrednoj solidnosti poduzeća i o prvoklasnim svojstvima proizvoda. I upravo zbog toga što potrošači u svezi sa čuvenim žigom svoje utiske o kakvoći i solidnosti proizvoda prenose na svaku vrstu robe koja je označena znakom nalik na čuveni žig, zbog toga što je poticajni učinak tog znaka kod odabira proizvoda na potrošača značajan, te zbog njihove velike gospodarske vrijednosti i uloženi marketinških sredstava, čuveni žigovi su češće objekt zlorabe ili povređivanja prava žiga. Uz njih se veže i pojam tzv. *parazitske konkurencije*, kao poseban oblik postupanja protivan dobrim poslovnim običajima, koji se uglavnom sprječava propisima o nelojalnoj konkurenciji. Radi se o pokušaju registracije istog ili sličnog renomiranog znaka (žiga) za drugu vrstu proizvoda ili usluge drugog titulara. (Verona, 1978: 178)

Važno pitanje glede čuvenih ili poznatih žigova je kriterij po kojem će biti utvrđeno je li neki žig poznat, odnosno čuven - ili nije. O tom pitanju vode se dinamične rasprave, posebno u Komitetu eksperata za poznat i čuven žig pri Svjetskoj organizaciji intelektualnog vlasništva (WIPO).³

Prema kriteriju *oblika ili forme* razlikuju se: a) žig u riječi; b) žig u slici; c) žig u kombinaciji riječi i slike; d) žig kojim se štite slova i brojevi; e) žig – slogan; f) trodimenzionalni žig; g) zvučni ili mirisni žig i dr. Pored toga, u literaturi se spominje *defanzivni (baražni) žig* koji služi prijavitelju ili titularu za sprječavanje konkurenata u uporabi sličnim žigovima i nema ih namjeru koristiti u gospodarskom prometu. Za razliku od njih, *pričuvne ili rezervne žigove* titular prijavljuje i registrira u namjeri da ih u budućnosti koristi u gospodarskom prometu. Potrebno je napomenuti kako *znaki kakvoće* ne predstavljaju žig u izloženom smislu.

Potrebno je također upozoriti i na pojam "*merchandising*", koji ima neke sličnosti sa žigom. Pod tim pojmom, koji se na hrvatski jezik uz određene rezerve može prevesti kao: "*trgovina*", "*trgovačka roba*" podrazumijeva se *sekundarno plasiranje* na tržište izmišljenih likova, stvarnih osoba, imena, naziva, zaštitnih obilježja *nekoj proizvoda*, elemenata opreme, dizajna ili slika, i to izvan njihovog stvarnog područja djelovanja i pojavljivanja *s ciljem bolje prodaje roba i usluga*. Specifičnost *merchandisinga* je što se kod njega koristi tzv. *emocionalno pozicioniranje proizvoda*, tj. potrošačima se nastoji, pored osnovne svrhe proizvoda ili usluge, prenijeti dodatna "psihološka svrha" proizvoda koja će potrošača dodatno povezati s proizvodom. Nastoji se postojeća simpatija, popularnost (fan club) prema nekom izmišljenom liku ili nekoj stvarnoj osobi prenijeti na proizvod. Stoga se i razlikuje: *character merchandising*, kod kojeg se koriste izmišljene figure, likovi (npr. Asteriks); i *personality merchandising*, kod kojeg se koriste imena, fotografije, crteži, potpisi i dr. osoba koje doista postoje ili su postojale (npr. Marilyn Monroe), a u javnosti nastupaju ili su nastupali pod svojim imenom. To je u svojoj biti ugovor kojim vlasnik određenog prava, najčešće žiga, ustupa to pravo na korištenje drugom poduzetniku sa svrhom stavljanja tog prava na proizvode koji su po svojoj prirodi znatno drugačiji od onih za koje je žig prethodno stvoren i registriran (npr. crtani film "Garfield" i lik Garfielda iz tog crtanog filma na predmetima opće uporabe, školskom priboru i opremi i sl.) (više kod Zlatović, 2003: 245-275)

KAZNENOPРАВNA ZAŠTITA INDUSTRIJSKOG VLASNIŠTVA - PRAVA ŽIGA

Pravna zaštita industrijskog vlasništva u Republici Hrvatskoj ostvaruje se, kao što je već rečeno, u *prekršajnom i kaznenom postupku*. Prekršajna i kaznenopravna zaštita industrijskog vlasništva, za razliku od upravne i građanskopravne, provodi se *po službenoj dužnosti* (ex off). Teorijski, kaznenopravna zaštita ograničena je samo na najteže povrede industrijskog vlasništva, pa tako i prava žiga. Iako prekršajnoppravna zaštita nije predmet interesa na razini Europske zajednice, njeno postojanje u Republici Hrvatskoj kadikad predstavlja praktičan problem razgraničenja. Smatramo kako bi se to pitanje trebalo riješiti uvođenjem *imovinske cenzusa uzrokovane štete*

³ Uobičajeno je da se pitanje kako odrediti je li žig dobro poznat ne rješava zakonskim odredbama. Izuzetak je Kartagenski sporazum iz listopada 1993., Sekcija 84. Odluka br. 344 - Opće odredbe o industrijskom vlasništvu, čiji tekst glasi: "U cilju određivanja je li žig dobro poznat, pozornost se mora posvetiti naročito sljedećim kriterijima:

- stupanj do kojeg je žig poznat potrošačkoj javnosti kao razlikovni znak za proizvode i usluge za koje je registriran,
- raspon i stupanj diseminacije i promocije žiga,
- starost (životni ciklus) žiga i stalnost njegove uporabe,
- analiza proizvodnje i marketinga roba koje žig označava."

Tekst Memoranduma druge sjednice Komiteta održane 28.-31.10.1996. u sjedištu Svjetske organizacije za intelektualno vlasništvo u Ženevi u svezi kriterija određivanja poznatosti žiga kaže: "U cilju utvrđivanja ima li se žig štiti kao znani (w-k), valja uzeti u obzir barem sljedeće:

i) potencijalne kupce/korisnike proizvoda i/ili usluga na koje se žig odnosi;

ii) kanale distribucije proizvoda i/ili usluga na koje se žig odnosi;

iii) trajanje, opseg i geografsko područje bilo kakve uporabe žiga;

iv) trajanje, opseg i geografsko područje bilo kakvog oglašavanja žiga;

v) tržišni udio proizvoda i/ili usluga na koje se žig odnosi, na teritoriju na kojem se traži zaštita žiga kao znanog (w-k) i na drugim teritorijima."

utvrđene po tržišnoj vrijednosti. Ovakvo stajalište smatramo praktično prihvatljivim i teorijski opravdanim, posebno ako se uzme u obzir kako je sličan kriterij već primijenjen u KZ-u u svezi s člankom 216. stavkom 2. (sitno djelo krađe).

Kaznenopravna zaštita industrijskog vlasništva u hrvatskom kaznenom pravu uređena je člancima 232. i 285. KZ. Kako je naš središnji interes u ovom radu kaznenopravna zaštita žiga kao dijela industrijskog vlasništva, daljnja elaboracija odnosit će se na čl. 285. KZ-a. Ovo kazneno djelo, možemo slobodno reći, je *nova inkriminacija u hrvatskom kaznenom pravu* od 1998. godine, kojom je popunjena do tada postojeća svojevrsna pravna praznina. Kako je domaća praksa ukazivala na učestalost ponašanja koja su sukladna zakonskom opisu ovoga kaznenog djela, utvrđenje ove inkriminacije označava senzibilitet hrvatskog zakonodavca glede potpunije zaštite potrošača i korisnika usluga, ali ne samo njih kao konzumenata, već i nositelja prava, prodavača i nositelja licence.

Radnja kaznenog djela iz čl. 285. KZ-a glede *povrede prava žiga* ima tri oblika: 1. Tko protivno propisima o industrijskom vlasništvu povrijedi tuđi žig (stavak 1.); 2. Tko neovlašteno izrađuje, uvozi, prenosi preko granične crte, nudi, stavlja u promet, skladišti ili rabi proizvod koji je predmet zaštite (stavak 2.) i 3. Tko počinjenjem radnje opisane pod 1. i 2. pribavi znatnu imovinsku korist ili prouzroči znatnu štetu (korist ili štetu od 30.000,00 kuna i više), a postupalo se s ciljem pribavljanja takve imovinske koristi ili prouzročenja takve štete (stavak 4.). Iz opisane inkriminacije čl. 285. st. 1. i 2. vidimo kako se radi o *formalnom kaznenom djelu* za čije dovršenje se ne traži nastupanje posljedice, te je poduzimanje radnje neovlaštenog korištenja tuđeg žiga dovršeno neovisno je li imovinska korist pribavljena, ili je drugome počinjena šteta. Počinitelj kaznenog djela može biti bilo koja osoba (*delicta communia*), te se ne traži neko posebno svojstvo subjekta. Po našim prikupljenim podacima počinitelji bili su najčešće odgovorne osobe u trgovačkim društvima ili trgovac pojedinac, odnosno obrtnik. Prema *Zakonu o odgovornosti pravnih osoba za kaznena djela* kao počinitelj može se pojaviti i pravna osoba (npr. trgovačko društvo), jer se pravna osoba može kazniti za kazneno djelo odgovorne osobe ako se njime povređuje neka dužnost pravne osobe, ili je njime pravna osoba ostvarila ili trebala ostvariti protupravnu imovinsku korist za sebe ili drugoga. Hrvatska policijska praksa od 2003. do 2005. godine bilježi četiri podnesene kaznene prijave protiv osumnjičenih pravnih osoba.

Iz ukupnosti doktrinarnih pitanja u svezi ovog kaznenog djela izdvojiti ćemo samo neke. Jedno od njih odnosi se na *blanketnu dispoziciju zakonskog opisa kaznenog djela* iz st. 1. čl. 285. KZ, koja upućuje na Zakon o žigu. Prema toj dispoziciji kazneno djelo će biti počinjeno ukoliko dođe do povrjeđivanja materijalnih odredbi ZoŽ-a. Prema ZoŽ-u *povredom prava žiga* smatra se: a) povrjeđivanje ili ugrožavanje prava nositelja žiga koja su mu zajamčena čl. 7. ZoŽ; b) oponašanje žiga; c) uporaba zajedničkog i jamstvenog žiga protivno ugovoru o zajedničkom ili jamstvenom žigu.

- a) Temeljem čl. 7. st. 2. ZoŽ nositelj žiga ima *pravo spriječiti sve treće osobe* da bez njegova odobrenja u *trgovačkom prometu* rabe znak koji je registrirao kao svoj žig, a posebno:
1. svaki znak koji je *istovjetan* s njegovim žigom u odnosu na proizvode ili usluge koje su istovjetne s onima za koje je žig registriran;
 2. svaki znak kad, zbog istovjetnosti s njegovim žigom ili sličnosti njegovu žigu i istovjetnosti ili sličnosti proizvodima ili uslugama obuhvaćenima tim žigom i tim znakom, postoji *vjerojatnost dovođenja javnosti u zabludu*, što uključuje vjerojatnost dovođenja u svezu tog znaka i žiga;
 3. svaki znak koji je istovjetan s njegovim žigom ili *sličan* njegovu žigu u odnosu na proizvode ili usluge koji nisu slični onima za koje je žig registriran, kad taj *žig ima ugled* u Republici Hrvatskoj i kad uporaba toga znaka bez opravdanog razloga nepošteno iskorištava razlikovni karakter ili ugled žiga, ili im šteti.

U smislu čl. 7. st. 2. ZoŽ nositelj žiga može zabraniti i:

- isticanje znaka na proizvodima ili njihovim pakiranjima,
 - nuđenje proizvoda, ili njihovo stavljanje na tržište ili skladištenje u te svrhe pod tim znakom, ili nuđenje ili pružanje usluga pod tim znakom,
 - uvoz ili izvoz proizvoda obilježenih tim znakom,
 - uporabu znaka na poslovnim dokumentima i u reklamiranju.
- b) Najčešći način povrede prava žiga je namjerna *zlouporaba modificiranim znakom nalik na žig*. Oponašanje žiga može se učiniti sličnim izgledom, znakom, izgovorom, bojom, motivom ili u kombinaciji, kao i drugim prikladnim načinom kojim se izaziva pomutnja i zamjenjivanje na tržištu. Neovlašteni korisnik uporabom sličnog znaka, odnosno njegovim izgledom ili sadržajem, stvara zabunu u gospodarskom prometu. (Zlatović, 2001: 386) Smatra se kako *oponašanje žiga* postoji ako prosječni kupac robe ili prosječni korisnik usluge, bez obzira na vrstu proizvoda ili usluge, može uočiti razliku samo ako *obradi posebnu pozornost*, odnosno ukoliko žig ili znak predstavlja prijevod ili transliteraciju žiga. Kriterij *prosječnog potrošača ili korisnika* uzet je iz razloga što upravo on sudjeluje u gospodarskom (trgovačkom) prometu. Prosječni potrošač ili korisnik je osoba koja je zainteresirana za kakvoću proizvoda ili usluge označene žigom, ali ipak nije u potpunosti upoznata s položajem proizvoda ili usluge na tržištu, tj. *ne poznaje sve žigove* pod kojima se prodaju proizvodi ili nude usluge koje on traži. Zato je dovoljno da se kod njega stvori *opći dojam o izgledu žiga* za koji je zainteresiran. (VSRH, II. Rev 163/99, od 24. veljače 2000.) Povreda prava žiga može se učiniti i *jednokratnim* stavljanjem lažno označene robe u trgovački promet. (Čizmić, 2003: 96-97).
- c) *Povredom prava zajedničkog ili jamstvenog žiga* smatrat će se svaka ona uporaba tih žigova koja je protivna ugovoru o zajedničkom i jamstvenom žigu koja je kao takva navedena u konkretnom ugovoru. Svaki takav ugovor

o zajedničkom ili jamstvenom žigu mora sadržavati i odredbe koje se odnose na povredu prava žiga u slučaju njegove zlouporabe ili kršenja odredaba ugovora. (više Čizmić, 2003: 97)

Sljedeće pitanje koje se postavlja kod tumačenja objekta napada iz stavka 2. čl. 285. je što se to podrazumijeva pod „*proizvod koji je predmet zaštite*“. Ovaj izričaj ne bi se smio tumačiti neposredno, odvojeno od teleološkog smisla same inkriminacije stavka 2., ali i članka 285. KZ-a u cijelosti. Polazište je da se ovim kaznenim djelom štite prava industrijskog vlasništva, što nije upitno. Problem je sadržan u tome što svako pravo industrijskog vlasništva nije iste prirode. Pravo žiga različito je od prava na industrijski dizajn, što je u svezi s materijalnim odredbama posebnih zakona koji uređuju svaki pojedinačni sadržaj industrijskog vlasništva. Kad se pravo žiga povređuje oponašanjem u obzir dolazi npr. ušivanje znaka sličnog žigu, no ta radnja čini se na nekom predmetu (npr. majci, kapi, čarapi i sl.). Upravo to *izrađivanje* znaka nalik na žig je predmet inkriminacije stavka 2. čl. 285., a ne sam predmet koji je pod zaštitom, jer pod zaštitom može biti samo određeno pravo industrijskog vlasništva, što je u našem slučaju pravo žiga. Slijedom toga sam predmet na kojemu se nalazi znak koji je nalik na zaštićeni žig predstavlja objekt kaznenopravne zaštite iz stavka 2. čl. 285. KZ-a

Važno teorijsko, ali i praktično pitanje u svezi s kaznenopravnim tumačenjem čl. 285. KZ-a je i *pitanje krivnje*. U praksi se često susreću slučajevi u kojima se okrivljenici brane neznanjem kako je određeni znak zaštićen pravom žiga i kako ga može koristiti samo njegov titular neposredno ili posredno ugovorom o licenci. To su slučajevi koji u kaznenom žigovnom pravu najčešće spadaju u područje *neizravne namjere*. Počinitelj, kao poduzetnik i subjekt u gospodarskom poslovanju, dužan je upoznati se sa pravnim propisima koji su u svezi s njegovom gospodarskom djelatnošću, pa se polazi od neizravne namjere, odnosno od činjenice da je počinitelj trebao znati da vrijeđa tuđe pravo, pa da na takvu povredu i pristaje.

Specifičnost inkriminacije ovog kaznenog djela je i u *obveznom oduzimanju* predmeta namijenjenih ili uporabljenih (*instrumenta sceleris*), odnosno nastalih (*produkta sceleris*) počinjenjem kaznenog djela, ali i njihovo *obvezno uništavanje*. Ovo pitanje obveznog uništavanja predmeta je još jedna dodirna točka u kojoj se prekršajna i kaznenopravna zaštita razlikuju. Naime, prema čl. 80. st. 4. ZoŽ-a proizvodi koji su bili namijenjeni ili uporabljeni za počinjenje prekršaja oduzet će se, a sud će odlučiti o tome hoće li se *predmeti protupravno obilježeni žigom* uništiti, učiniti nerazpoznatljivim ili će se uporabiti na drugi način.

UČESTALOST POČINJENJA KAZNENOG DJELA IZ ČLANKA 285. KZ

Analizu počinjenja kaznenog djela iz čl. 285. KZ-a učinili smo iz dva razloga. Prvi je utvrđivanje strukture kriminaliteta industrijskog vlasništva u ukupnom kriminalitetu Republike Hrvatske i trenda njegovog kretanja, a drugi je utvrđivanje osnovnih karakteristika počinitelja ovog kaznenog djela. Prikupljeni podaci u konačnici mogu poslužiti i za programiranje mjera za njegovo otkrivanje, sprječavanje i određivanje kaznene politike sudova.

Izvori podataka za naše analize bili su statistički podaci MUP-a Republike Hrvatske, Državnog zavoda za statistiku Republike Hrvatske i 29 pravomoćno riješenih sudskih predmeta iz deset općinskih sudova Republike Hrvatske. Promatrano razdoblje analiziranih podataka odnosi se na vrijeme od 1998. – 2005. godine.

Tablica 1.

1998-2005	U Republici Hrvatskoj		Za glavu XXI. KZ		Za čl. 285. KZ	
	ukupno	žena	ukupno	žena	ukupno	žena
prijavljene osobe	285.951	32.711 11,44%	17.463 6,11%	2.811 16,10%	232 0,08% 1,33%	57 24,57%
optužene osobe	230.993	24.313 10,53%	8.754 3,79%	1.523 17,40%	195 0,08% 2,23%	52 26,67%
osuđene osobe	148.984	14.187 9,52%	6.150 4,13%	1.130 18,37%	134 0,09% 11,86%	35 26,12%

Podaci iz tablice 1. prikazuju opseg kriminaliteta industrijskog vlasništva u ukupnom kriminalitetu Republike Hrvatske, koji se nije značajno mijenjao u odnosu na promatrane stadije postupka (prijavljeni – optuženi – osuđeni) i kreće se u rasponu od 0,08% - 0,09%. No, opseg kriminaliteta industrijskog vlasništva u odnosu na gospodarski kriminalitet (glava XXI. KZ-a) kroz stadije postupka bilježi značajne promjene, odnosno njegov udio raste u svakom narednom stadiju. Tako je u stadiju prijave punoljetne osobe za počinjeno kazneno djelo iz čl. 285. KZ-a bilo prijavljeno 232 osobe, što čini 1,33% od ukupno prijavljenih punoljetnih osoba za gospodarski kriminalitet. U stadiju optuženja punoljetnih osoba taj odnos iznosi 2,23%, dok konačno, u stadiju osuđenja punoljetne osobe, odnos prijavljenih punoljetnih osoba za počinjeni kriminalitet industrijskog vlasništva u odnosu na ukupni gospodarski kriminalitet u promatranom razdoblju iznosi 11,86%. Utvrđena značajna razlika u zavisnosti je od vrste postupka kojeg je inicirao državni odvjetnik (redovni kazneni postupak – skraćeni kazneni postupak – kazneni nalog), što je

posredno u ovisnosti i od rada policijskih službenika u pretkaznenom postupku. Među promatranim pravomoćno riješenim presudama, od 29 predmeta, u njih 23, ili 79,31%, državni odvjetnik inicirao je skraćeni postupak, što je ubrzalo i samo trajanje kaznenog postupka.

Analizirajući teritorijalnu rasprostranjenost kriminaliteta industrijskog vlasništva u Republici Hrvatskoj za promatrano razdoblje po podacima MUP-a RH došli smo do zanimljivih podataka koji su pokazali značajan nerazmjer u podnesenim kaznenim prijavama s obzirom na kategoriju pojedine policijske uprave i broja stanovništva na teritoriju tih uprava. Tako je od ukupno podnesenih kaznenih prijava u PU koprivničko-križevačkoj podneseno 25,77% kaznenih prijava za to kazneno djelo, u PU virovitičko-podravskoj 18,4% kaznenih prijava, u PU zagrebačkoj 17,01%, dok u PU dubrovačko-neretvanskoj ili PU zadarskoj nije podnesena niti jedna prijava. Dobivene podatke nismo tumačili na način kako se kriminalitet industrijskog vlasništva čini više na prostoru jedne policijske uprave u odnosu na drugu. Razlog ovakve teritorijalne disperzije podnesenih kaznenih prijava unutar policijskih uprava vidimo u drugim odlučnim čimbenicima, među kojima je svakako znanje o biću kaznenog djela i modalitetima njegovog počinjenja (kriminalističke pojave karakteristike i elementi kaznenog djela). Drugi važan čimbenik je način saznanja za postojanje osnovane sumnje počinjenja samog kaznenog djela. U najvećem broju slučajeva, 98,5% od ukupno, kaznenu prijavu su podnijeli policijski službenici, dok se u ostalim slučajevima kao prijavitelj najčešće pojavljuje ovlašten zastupnik pojedinog brenda, odnosno trgovačkog društva. No, ovih 98,5% podnesenih prijava uglavnom su rezultat poduzetih pojedinih operativnih akcija policije, samostalno ili u suradnji s Državnim inspektoratom, a neznatni broj rezultat je „slučajnog otkrivanja“ tijekom obavljanja permanentne npr. pozorično-ophodničke djelatnosti policije. Također je bitno reći da su sve prijavljene punoljetne osobe bile zatečene u počinjenju kaznenog djela (*in flagranti*), što uvelike određuje taktiku i metodiku postupanja policijskog službenika tijekom izvida ovog kaznenog djela. No, postavlja se pitanje iz kojih razloga sama žrtva – potrošač robe, ili korisnik usluga, nije prijavio počinjenje promatranog kriminaliteta industrijskog vlasništva. Očito da među potrošačima u Hrvatskoj postoji prešutno podržavanje prisutnosti krivotvorenih proizvoda na tržištu, vjerojatno zbog individualne ekonomske situacije, ili mogli bismo reći, nedovoljne senzibilizacije našeg potrošača za prijavljivanje takvih kaznenih djela. I. Josipović i R. Matanovac ističu kao glavni razlog takvom stanju činjenicu kako ni opća, pa tako ni stručna javnost (policija, suci, državni odvjetnici) ne doživljavaju kriminalitet industrijskog vlasništva kao „pravi kriminalitet“. Ova rasprava može se nastaviti dalje razvijati u pravcu pretpostavljanja postojanja tamne brojke kriminaliteta industrijskog vlasništva, ali predviđeni prostor ovoga rada nam to ograničava.

Tablica 2.

Dob osuđenog	Spol	Ukupno osuđenih 1998.-2005.	% u ukupno osuđenih	% među osuđenima po spolu
18-20	muškarci	2	1,49	2,02
	žene	-	-	-
21-24	muškarci	5	3,73	5,05
	žene	3	2,24	8,57
25-29	muškarci	11	8,21	11,11
	žene	2	1,49	5,71
30-39	muškarci	30	22,38	30,30
	žene	20	14,92	57,15
40-49	muškarci	34	25,38	34,34
	žene	7	5,23	20,00
50-59	muškarci	14	10,45	14,15
	žene	3	2,24	8,57
60<	muškarci	3	2,24	3,03
	žene	-	-	-

U analizi punoljetnih počinitelja kaznenih djela utvrdili smo kako su od ukupno 134 osuđene osobe, njih 99 ili 73,88% bili muškarci, a 35 ili 26,12% bile su žene. Postotak udjela punoljetnih žena kao počiniteljica ovog kaznenog djela (kriminalitet punoljetne žene) odstupa od prosječnog udjela žena u ukupnom kriminalitetu u Republici Hrvatskoj, koji je 9,20%. Ovaj povećani udio žena u počinjenju promatranog kriminaliteta industrijskog vlasništva

tumačimo statusom same žene u vrijeme počinjenja kaznenog djela, a radi se uglavnom o tome da su one kao počiniteljice bile vlasnice ili suvlasnice određene trgovine ili obrta u kojem se prodavala krivotvorena roba.⁴

Uvidom u prikazane podatke možemo zaključiti kakav je profil najčešćeg počinitelja kriminaliteta industrijskog vlasništva u Hrvatskoj: to je muškarac u životnoj dobi od 40 – 49 godina (25,38% od ukupno osuđenih osoba, odnosno 34,34% od ukupno osuđenih muškaraca), državljanin je Republike Hrvatske, po nacionalnosti Hrvat i u 70,00% slučajeva je oženjen. Najčešće je vlasnik obrta ili trgovine koji je prodavao, odnosno nudio na prodaju krivotvorenu tekstilnu robu na otvorenom (tržnice, tjedni ili povremeni sajmovi) u vrijeme održavanja sajmova, blagdanskim svečanosti (npr. proštenja), i sl. Mlađe punoljetne osobe rijetko se pojavljuju kao počinitelji ovog kaznenog djela (1,49% od ukupno osuđenih). Taj podatak bio je očekivan s obzirom na potreban status počinitelja ovog kaznenog djela i nužnosti sudjelovanja u gospodarskim odnosima.

Specifično za populaciju počinitelja kaznenog djela iz čl. 285. KZ-a je i relativno mali broj ranije osuđivanih osoba (recidivista), svega njih 12 ili 8,95% i to uglavnom za druga kaznena djela, dok je samo jedna osoba evidentirana kao višestruki povratnik za isto ili druga kaznena djela. Prosjek recidivizma u Hrvatskoj je 10,40%, pa se ne može tvrditi da među ovim evidentiranim počiniteljima postoji tzv. "tvrdokorna delinkventna populacija".

Tablica 3.

Punoljetne osobe osuđene za kazneno djelo iz čl. 285. KZ po stavicama u razdoblju od 1998. – 2005. godine				
Čl. 285. KZ	St. 1. čl. 285. KZ	St. 2. čl. 285. KZ	St. 3. čl. 285. KZ	St. 4. čl. 285. KZ
Osuđene osobe	54 40,30%	68 50,75%	11 8,20%	1 0,75%

Punoljetne osobe osuđene za kazneno djelo iz čl. 285. KZ po vrsti kaznenopravne sankcije u razdoblju od 1998. – 2005. godine									
promatrano razdoblje	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	Σ
ukupno	10	29	17	16	12	9	8	33	134
žena	-	7	3	5	4	-	3	13	35 26,12%
bezuvjatna kazna zatvora	1	-	-	-	1	-	-	-	2 1,50%
bezuvjatna novčana kazna	3	21	9	4	5	3	3	18	66 49,25%
uvjetna osuda - kazna zatvora	6	8	8	12	5	6	5	13	63 47,00%
uvjetna osuda - novčana kazna	-	-	-	-	1	-	-	-	1 0,75%
sudska opomena	-	-	-	-	-	-	-	2	2 1,50%

Podaci iz tablice 3. pokazuju odnos ukupnog broja osuđenih osoba za kazneno djelo iz čl. 285. KZ-a po pojedinim stavicama tog kaznenog djela. Tako je temeljem stavka 1. i 2. čl. 285. KZ-a u promatranom razdoblju bilo osuđeno 122 punoljetne osobe, ili 91,05%. Ovaj podatak govori u prilog našoj tvrdnji kako je u Republici Hrvatskoj prisutno još uvijek počinjenje *temeljnog oblika kriminaliteta industrijskog vlasništva* (samo je jedna punoljetna osoba ili 0,75% bila osuđena za kazneno djelo iz stavka 4. članka 285. KZ, dakle za ono kazneno djelo s kojim se stekla znatna imovinska korist).

U nastavku tablice 3. prikazani su podaci o raspodjeli izrečenih kaznenopravnih sankcija osuđenim punoljetnim osobama. Kazneni zakon za promatrano temeljno kazneno djelo iz stavka 1., 2. i 3. članka 285. propisuje novčanu

⁴ Zanimljivo je kako je u Hrvatskoj osuđena samo jedna osoba, a to je bila žena koja je **proizvodila krivotvorenu robu** (pamučne športske čarape sa zaštićenim znakom), svi ostali počinitelji sudjelovali su ili u nuđenju robe na prodaju, skladištenju ili uvozu iz inozemstva.

kaznu (od 10 - 300 dnevnih dohodaka) ili kaznu zatvora do tri godine (dakle od 30 dana do 3 godine), a za kvalificirano kazneno djelo iz stavka 4. članka 285. KZ kaznu zatvora od šest mjeseci do pet godina.

Podaci govore kako se sud odlučio da 68 osuđenih osoba (50,75%) kazni sa *kaznom zatvora* (1,50%) i 66 osuđenih osoba *novčanom kaznom* (49,25%). Prema 66 osuđenih punoljetnih osoba sud je primijenio *mjeru upozorenja*: za dvije osobe *sudsku opomenu* (1,50%), a za 64 osuđene punoljetne osobe *uvjetnu osudu* (47,75%). Na taj način sud je ocijenio da se kod tih osuđenika i uvjetnom osudom, dakle bez izvršenja kazne, može ostvariti svrha kažnjavanja (generalna i specijalna prevencija). U odnosu na izrečene uvjetne osude vidljivo je da je samo jednoj osuđenoj osobi izrečena *uvjetna osuda novčane kazne* dok je ostalima izrečena *uvjetna osuda kazne zatvora*. Zanimljivo bi bilo učiniti analizu razloga određivanja vremena trajanja uvjetne osude (vrijeme kušnje), odnosno razloga donošenja ocjene da se i bez izvršenja kazne može očekivati ostvarenje svrhe kažnjavanja upravo za to presudom određeno vrijeme. Uvjetnom osudom u Republici Hrvatskoj odgađa se izvršenje izrečene kazne za vrijeme koje ne može biti kraće od jedne niti dulje od pet godina, a to se vrijeme odmjerava samo na pune godine.

Uzmu li se u obzir vrsta kaznenog djela, način počinjenja, okolnosti u kojima je djelo počinjeno, osobne prilike počinitelja i njegovi motivi počinjenja, može se reći kako je kaznena politika sudova u Republici Hrvatskoj prema počiniteljima kriminaliteta industrijskog vlasništva *umjereno blaga*. Više od polovici osuđenih osoba izrečena je kazna, ali uglavnom novčana, dok je ostalim osuđenim osobama izrečen prijekor u obliku uvjetne osude kaznom zatvora.

Tablica 4.

BROJ OSUMNJIČENIH OSOBA	% OSUMNJIČENIH OSOBA	STATUS UTVRĐENE ŠTETE
80	41,24%	osobe u svezi kojih je utvrđena ukupna šteta počinjenjem kaznenog djela po podacima iz dnevnog biltena MUP-a RH 1998. - 2005.
26	13,40%	osobe u svezi kojih nije utvrđena u cijelosti ukupna šteta počinjenjem kaznenog djela po podacima iz dnevnog biltena MUP-a RH 1998. - 2005.
88	45,36%	osobe u svezi kojih nije utvrđena ukupna šteta počinjenjem kaznenog djela po podacima iz dnevnog biltena MUP-a RH 1998. - 2005.
Utvrđena šteta počinjenjem kaznenog djela po podacima iz dnevnog biltena MUP-a RH 1998. - 2005.		117.638.391,00 KN 16.114.850,00 € (1,00 € = 7,30 KN)

Na kraju ovog prikaza želimo prezentirati podatke iz tablice 4. koji su u svezi s *počinjenom imovinskom štetom* kaznenim djelom iz čl. 285. KZ. Radi se o šteti koja je procijenjena na temelju tržišne vrijednosti određenog krivotvorenog predmeta, proizvoda i na temelju dostavljenog odštetnog zahtjeva policiji od strane ovlaštenog distributera ili zastupnika. Iz tablice je vidljivo kako se ukupna šteta nije mogla utvrditi u svim otkrivenim kriminalnim slučajevima, pa je tako za 88 osumnjičenih osoba (45,36%) ona ostala neutvrđena. Razlog tome je što procjenu štete ovlašteni distributeri nisu dostavili policiji, ili je zbog protoka vremena i nepostojanja financijske dokumentacije štetu bilo u potpunosti ili djelomično nemoguće utvrditi. Za 80 osumnjičenika (41,24%) utvrđena je ukupna šteta počinjenim kaznenim djelom, dok za 26 osumnjičenika (13,40%) utvrđena djelomično nanesena šteta počinjenim kaznenim djelom. Tako izračunata i procijenjena šteta koju su počinila ova 194 osumnjičenika iznosi 117.638.391,00 kunu ili oko 16.115.000,00 eura. Iznos ovako djelomično utvrđene štete sam za sebe govori o velikoj pogibeljnosti (društvenoj opasnosti) kriminaliteta industrijskog vlasništva.

Što se tiče *samog objekta napada* uglavnom se radi o *povredi prava žiga* (98%), a unutar toga najveći broj žigova povrijeđen je u svezi s *tekstilnim predmetima i sportskom opremom*. Tu se uglavnom radi o vrlo poznatim žigovima: Nike (65 slučajeva), Adidas (62 slučajeva), Puma (41 slučaj), Levi's (22 slučajeva), Lotto (17 slučajeva), Champion, Lacoste, Reebok, Diesel (sa po 9 slučajeva) itd. Pored tekstilnih predmeta, krivotvoreni su žigovi i u svezi s prehrambenim proizvodima, parfemima i kozmetičkim proizvodima, znakovi sportskih organizacija i klubova (npr. Nogometni savez Hrvatske), dječjim igračkama, satovima, naočalama, motornim uljem, noževima, žigovima uslužnih poduzeća (npr. Udruga taksista Zagreba), herbicidima i drugim zaštitnim tvarima za vrtlarstvo i poljoprivredu i dr. Ova raznolikost proizvoda i usluga iz popisa govori o složenosti istraživanja kriminaliteta industrijskog vlasništva.

STANDARDI VJEŠTAČENJA KOD POVREDE PRAVA INDUSTRIJSKOG VLASNIŠTVA - PRAVA ŽIGA

Slijedom postavljenih problema u vezi analize zaštite industrijskog vlasništva – prava žiga veliko područje odnosi se na utvrđivanje činjenice da je pravo žiga povrijeđeno. U rješavanju tog pitanja od izuzetne važnosti su nam specijalizirano educirani vještaci i stručne osobe. Odmah na početku želimo napomenuti da u Republici Hrvatskoj to pitanje nije dovoljno tretirano, niti teorijski, ali na žalost niti praktično. Razlog tomu možemo objasniti činjenicom da je problematika zaštite industrijskog vlasništva u Republici Hrvatskoj u središtu pozornosti tek nekoliko posljednjih godina.

Utvrdjivanje činjenica u kaznenom postupku uređeno je Zakonom o kaznenom postupku, gdje je nužno pridržavati se određenih propisa, ali i kazneno postupovnih načela. Prema čl. 247. ZKP-a vještačenje se određuje kad je za utvrđivanje ili ocjenu neke važne činjenice potrebno pribaviti nalaz i mišljenje od osobe koja raspolaže potrebnim stručnim znanjem. U našem slučaju glede povrede prava žiga ne može se očekivati da će istražni sudac, odnosno raspravno vijeće imati dovoljno «potrebnog stručnog znanja» za ocjenu činjenice da je određeni znak oponašan (imitiran).

Da bi vještačenje bilo prihvaćeno od strane suda potrebno je zadovoljiti pravilo propisano čl. 248. ZKP-a koje se odnosi na određivanje vještačenja. Naime, vještačenje može odrediti samo tijelo koje vodi kazneni postupak i to pisanim nalogom. Redarstvene vlasti temeljem čl. 184 ZKP-a imaju ovlast odrediti potrebna vještačenja kad postoji opasnost od odgode u pred kaznenom postupku. U pisanim nalogu navedeno tijelo navest će u svezi s kojim činjenicama je potrebno obaviti vještačenje, te kome se ono povjerava, što je posebno važno. Glede ovih odredbi ZKP-a naša istraživanja su pokazala da ova pravila nisu bila uzeta u obzir niti u jednoj od 29 analiziranih presuda. Osobito ako imamo u vidu odredbu čl. 248. st. 4. koja određuje da sud vještačenja dodjeljuje stalno određenim vještacima, dok drugim vještacima može dati predmet vještačenja samo ako postoji opasnost od odgode, ili ako su stalni sudski vještaci spriječeni. Također, a što je vrlo važno, analizirana sudska praksa niti u jednom slučaju nije bila sukladna određenju ZKP-a o izuzeću vještaka (čl. 250. st. 1 i 3. ZKP).

Prema mišljenju D. Zlatovića (2001:29) kod određivanja vještaka bilo bi preporučljivo da sudovi ne određuju stručnjake iz reda djelatnika DZIV, iako se pretpostavlja da su oni najkvalificiraniji za ovo područje. Razlog takvom stavu je moguća neobjektivnost vještaka, budući da oni sudjeluju u postupku priznavanja prava na žig u upravnom postupku u DZIV. Mišljenje je D. Zlatovića kako djelatnici DZIV ne bi mogli zadovoljiti načelo objektivnosti vještaka, pa bi stoga u svojstvu vještaka trebalo određivati patentnog inženjera. Analizirana praksa koristi u kaznenim postupcima drugo rješenje. I redarstvene vlasti i raspravno vijeće suda za utvrđivanje činjenice povrede prava žiga koriste stručna mišljenja ovlaštenih predstavnika oštećenih trgovačkih društava. Kvaliteta tih stručnih mišljenja vrlo je šarolika, pa tako imamo ona u kojima je samo konstatirano «da se radi o plagijatu, a da način utvrđivanja predstavlja poslovnu tajnu», dok se u drugim stručnim mišljenjima detaljno obrazlažu činjenice koje idu u prilog oponašanju žiga, pa čak i više od onog što predstavlja zakonski opis kaznenog djela iz čl. 285. KZ-a (ulazi se i u područje čl. 284. KZ-a – Obmanjivanje kupca).

Ovako utvrđeno stvarno stanje koje imamo u kaznenim predmetima glede povrede prava žiga motiviralo nas je da izradimo i predložimo mogući način obrazlaganja činjenice da je zaštićeni znak povrijeđen. Naravno, ovaj naš prijedlog također je otvoren za raspravu, dopune, pa i izmjene, ali ostaje činjenica kako je nužno u Republici Hrvatskoj što prije educirati i osposobiti određen broj vještaka za prepoznavanje originalnosti proizvoda iz područja industrijskog vlasništva. To ne mora biti velik broj vještaka ukoliko se usvoji preporuka Nacionalne strategije razvoja sustava intelektualnog vlasništva Republike Hrvatske 2005. - 2010., koja predlaže koncentriranje općinskih sudova za kaznene predmete iz područja povrede prava industrijskog vlasništva (Općinski sudovi u Zagrebu, Osijeku, Rijeci i Splitu).

Svako vještačenje, pa i vještačenje u predmetima povrede prava žiga, podliježe odredbama iz čl. 74. st. 1, te čl. 255 i 256 ZKP-a, kao i općim pravilima vještačenja i izrade nalaza i mišljenja vještaka. Naravno vještačenja u predmetima povrede prava žiga zahtjeva primjenu komparativne metode. Vještak, koristeći znanja, metode i sredstva svoje struke, ispituje i uspoređuje obilježja spornog znaka i obilježja zaštićenog žiga, utvrđuje sličnosti i razlike među tim obilježjima, ocjenjuje rezultate svojeg ispitivanja i na koncu daje mišljenje o činjenici je li sporni znak istovjetan ili sličan zaštićenom žigu. To mišljenje logički proizlazi i utemeljeno je na rezultatima ispitivanja.

Ali posebnost kod vještačenja povrede prava žiga je u tome što se vještak ne smije izjašnjavati kao stručnjak koji pri utvrđivanju sličnosti ili razlike među spornim znakovima postupi isključivo po pravilima struke i uz pažnju dobrog stručnjaka, već mora temeljiti svoje mišljenje imajući u vidu element dovodenja javnosti u zabludu (VPS 632/65 od 11. 03. 1965.).

Sadržaj iskaza vještaka nije normiran zakonom, no ipak se može temeljem logičkog slijeda stvari definirati kako bi u pravilu trebao izgledati pisani iskaz vještaka (zapisnik o vještačenju). Na početku vještak navodi svoje ime i prezime, zvanje, struku i adresu. Zatim slijedi uvodni dio u kojem se navodi tko je vještačenje naložio i donio rješenje o vještačenju, broj i datum rješenja, daju se ukratko opći podaci o predmetu, te se navode postavljena pitanja vještaku. Drugi dio iskaza vještaka je nalaz. U početku nalaza detaljno se opisuje materijal primljen na vještačenje (materijal vještačenja) i konstatira se njegova prikladnost za potrebe vještačenja. Zatim se navodi koje su metode i instrumenti korišteni u radu. Najvažniji dio nalaza predstavlja prikaz rezultata proučavanja spornog, zatim nespornog materijala (u našem slučaju to su znak i zaštićen žig), te iza toga prikaz rezultata njihove međusobne usporedbe. Nakon nabiranja utvrđenih podudarnosti i razlika navodi se koje su utvrđene činjenice bile odlučujuće za izvođenje

zaključka, odnosno donošenje mišljenja. Važan dio nalaza je tzv. fotoelaborat. To su smisleno složene fotografije, ili u današnje vrijeme slikovni prikazi (dobiveni skeniranjem i ispisom) koji mogu bitno pridonijeti boljem razumijevanju nalaza i mišljenja, jer se njima mogu zorno prikazati odlučujuće utvrđene činjenice. Na koncu slijedi mišljenje. Ono je jasan, jednoznačan, na činjenicama utvrđenim u nalazu utemeljen odgovor na postavljeno pitanje (ili pitanja) vještaku.

U ovom radu smo se opredijelili da detaljniju pažnju posvetimo dijelu zapisnika o vještačenju u kojem se prikazuju i obrazlažu rezultati provedenog proučavanja, i to iz razloga što se upravo u tom dijelu mogu učiniti pogreške i propusti o kojima će ovisiti konačan zaključak, odnosno mišljenje vještaka u svezi s utvrđenjem činjenice o identičnosti, sličnosti ili oponašanju zaštićenog žiga.

Stoga smo izradili primjer tog dijela nalaza na simuliranom slučaju povrede prava žiga, kako bi ukazali na neke moguće pogreške i propuste koji se tijekom takvog vještačenja mogu učiniti. Istodobno, ovaj prikaz je naš prijedlog mogućeg načina obrazlaganja činjenice da je pravo zaštićenog žiga povrijeđeno i može poslužiti kao predložak za daljnju raspravu, dopune, korekcije i izmjene.

Simulirani slučaj: Temeljem naloga suda vještaku je povjereno provođenje vještačenja u kaznenom predmetu protiv okrivljenika zbog kaznenog djela iz čl. 285. st 1.KZ-a. Optuženik je u svojoj prodavaonici nudio na prodaju sportsku obuću sa zaštićenim žigom od strane Nike International LTD.

Provođenje vještačenja je određeno radi utvrđivanja da li je sportska obuća stavljena u prodaju u prodavaonici optuženika obilježena žigom koji je zaštićen na ime NIKE INTERNATIONAL LTD., One Bowerman Drive, Beaverton, Oregon 97005-6453, SAD.

Uz spis predmeta vještaku je stavljen na raspolaganje sljedeći materijal vještačenja:

- jedan par od optuženika oduzetih tenisica tipa «AIR MAX 760»
- jedan par originalnih tenisica tipa «AIR MAX 760» dostavljenih od ovlaštenog distributera
- fotokopija rješenja Državnog zavoda za intelektualno vlasništvo Republike Hrvatske o registraciji žiga broj Ž930064 na ime Nike International LTD.

Rezultati proučavanja i usporedbe spornog znaka i zaštićenog žiga

Provedenim temeljitim proučavanjem i usporedbom spornog znaka sa zaštićenim žigom na ime Nike International LTD utvrđene su sličnosti i razlike.

Sličnosti su utvrđene u sljedećim obilježjima:

- općem izgledu koji vizualno podsjeća na oblik palice za golf
- proporcijama
- konceptualno (oba znaka su svijetle boje s tamnim obrubom)

Razlike su utvrđene u sljedećim obilježjima:

- veličini (dužina spornog znaka iznosi 7,9 cm, dok je dužina žiga na originalnoj tenisici 8,3 cm)
- dimenzionalnosti (središnji dio spornog znaka je ravan, dok je isti dio žiga na originalnoj tenisici po sredini ispupčen, odnosno reljefan)
- materijalu i načinu izrade (središnji dio spornog znaka izrađen je iz bijele plastike visokog sjaja i obrubljen «štikanjem» crnim koncem, dok je središnji dio originalnog znaka izrađen iz svijetlo sive mat plastike, s obrubom iz crne mat plastike).

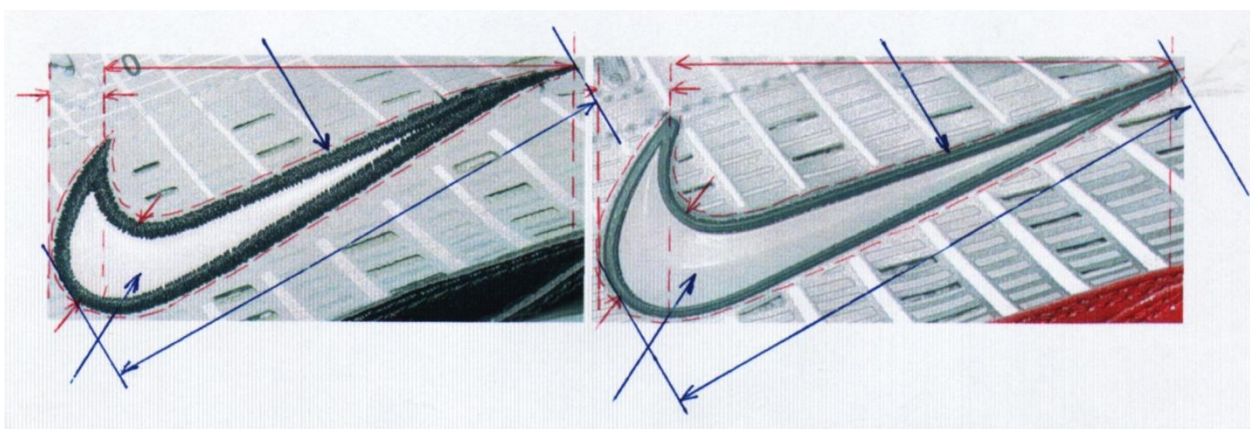
sporni znak na spornoj tenisici

zaštićeni žig na originalnoj tenisici

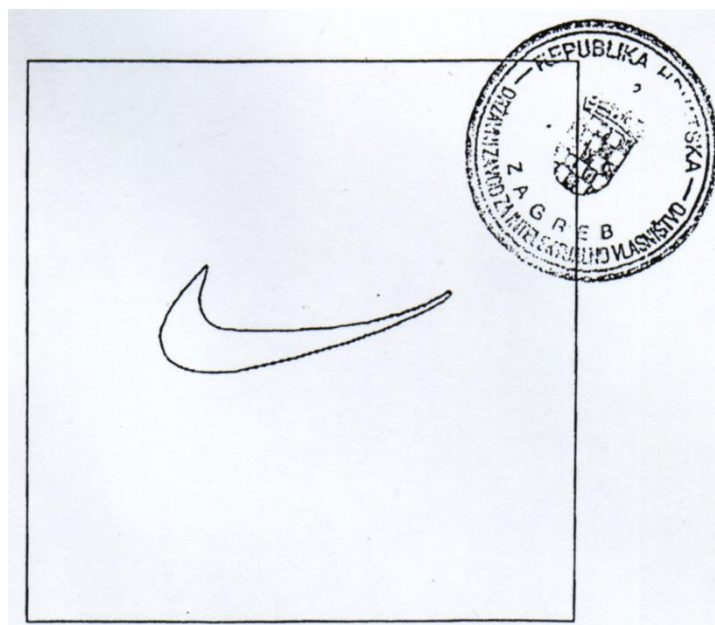

Na slikovnom prikazu rezultata provedene usporedbe obilježja spornog znaka i zaštićenog žiga utvrđene sličnosti prikazane su crvenom, a razlike plavom bojom.

sporni znak na spornoj tenisici

zaštićeni žig na originalnoj tenisici

zaštićeni žig

Slijedom učinjene analize i kriterija koji su opisani u proučavanju i usporedbi spornog znaka i zaštićenog žiga na primjeru «NIKE» tenisica pokazali smo kako je potrebno prvo razlikovati same proizvode, što je u dokazivanju radnje kaznenog djela iz čl. 285. st. 2. KZ-a posredno pitanje. U svezi s kriminalističkim elementima kaznenog djela tada govorimo o indicijama. Iste načine utvrđivanja sličnosti uočili smo u praksi, gdje se stručne osobe služe usporedbama

elemenata na npr. ušivenim etiketama na kragnama majica, objašnjavajući sadržaj «bar-koda», broje riječi prevedene na nekoliko stranih jezika i slično.

Fotografija prikazuje znak «AIR MAX 360» koji se također nalazi i na spornim i na originalnim tenisicama, ali kako se ne radi o zaštićenom znaku registriranom kod DZIV, on ne može biti predmet vještačenja, odnosno u konačnici osnova za donošenje zaključka da je kazneno djelo povrede prava industrijskog vlasništva počinjeno.

Ono što je bitno, a što proizlazi i iz slikovnog prikaza rezultata komparacije spornog znaka na spornoj tenisici i zaštićenog žiga na originalnoj tenisici, je oslanjanje na određena obilježja (veličina znaka, dimenzionalnost, način izrade i sl.) koja omogućuju obrazlaganje sličnosti i različitosti znaka i žiga. Ocjena utvrđenih sličnosti i različitosti promatranih obilježja omogućuje vještaku da donese zaključak jesu li oni dovoljni da dovedu prosječnog kupca u zabludu glede originalnog žiga. Također, tako utvrđene činjenice u svojem krajnjem značenju upućuje sud na postojanje namjere oponašanja žiga.

LITERATURA

1. Adamović, J., Dika, M., Gliha, I., Josipović, I., Kuterovac, Lj., Matanovac, R., Rački MArinković, A., Sučić, T., Topić, Ž. (2006). *Hrvatsko pravo intelektualnog vlasništva u svjetlu pristupa Europskoj uniji*. Zagreb: Narodne novine – Državni zavod za intelektualno vlasništvo Republike Hrvatska.
2. Bačić, F., Pavlović, Š. (2004). *Komentar Kaznenog zakona*. Zagreb: Organizator.
3. Čizmić, J. (1999). *Ogledi iz prava industrijskog vlasništva. Knjiga prva*. Mostar: Pravni fakultet Mostar – KIZ „Tin Ujević“ Split.
4. Čizmić, J. (2000). *Vrste žigova u gospodarskom prometu*. Hrvatska gospodarska revija, 49 (3), 320-329.
5. Čizmić, J. (2001). *Uvjeti zaštite znaka žigom i građanskopravna zaštita žiga*. Hrvatska pravna revija, 1 (1), 76-86.
6. Čizmić, J.; Zlatović, D. (2002). *Komentar Zakona o žigu*. Zagreb: Faber & Zgombić Plus.; Katulić,
7. Garačić, A. (1997). *Vještačenje u sudskoj praksi*. Vještak, 15 (1), 2-7.
8. Garačić, A. (2001). *Kazneni zakon u sudskoj praksi*. Zagreb: Naklada Zadro.
9. Goreta, M., Novoselec, P., Pospišil Završki, K. (1995). *O privatnim vještačenjima*. Vještak, 13 (2), 39-41.
10. Gregović, D. (1991). *Zakon o krivičnom postupku. Sudska praksa*. Zagreb: Informator.
11. Horvatić, Ž. (1997). *Novo hrvatsko kazneno pravo*. Zagreb: Organizator.
12. Horvatić, Ž., ur. (2002). *Rječnik kaznenog prava*. Zagreb: Masmedija.
13. Kaleb, Z. (2006). *Privatno vještačenje dostavljeno od stranke sudu u kaznenom postupku*. Hrvatska pravna revija, 6 (2), 95-104.
14. Kramarić, I. (1991). *Pribavljeni „nalaz i mišljenje“ vještaka privatnim putem kao dokaz u krivičnom postupku*. Odvjetnik, 64 (9-12), 40-44.
15. Krapac, D. (2003). *Kazneno procesno pravo. Knjiga prva: Institucije. II. izmijenjeno i dopunjeno izdanje*. Zagreb: Narodne novine.
16. Krapac, D. (2003a). *Zakon o kaznenom postupku i drugi izvori hrvatskog kaznenog postupnog prava. V. izmijenjeno i dopunjeno izdanje*. Zagreb: Narodne novine

17. Marijan, R. (2006). *Kazneni zakon. Pročišćeni tekst, kazalo pojmova*. Zagreb: Narodne novine.
18. Matijević, D. (1983). *Krivični postupak u rukama vještaka*. Vještak, 1 (2), 8-14.
19. Novoselec, P. (2004). *Opći dio kaznenog prava*. Zagreb: Udžbenici Sveučilišta u Zagrebu.
20. Pavišić, B. (1981). *Uloga stručnjaka u prethodnom krivičnom postupku (posebnosti koje se odnose na prometna krivična djela)*. Naša zakonitost, 35 (6), 25-34.
21. Stanković, D. (1994). *Metodološka načela vještačenja u krivičnom postupku*. Vještak, 12 (1), 21-36.
22. Verona, A. (1978). *Pravo industrijskog vlasništva*. Zagreb: Informator.
23. Zlatović, D. (1998). *Građanskopravna zaštita prava na žig u Republici Hrvatskoj*. Pravo u gospodarstvu, 37 (3), 380-400.
24. Zlatović, D. (2001). *Vještačenje u sporovima radi zaštite prava na žig*. Vještak, 21 (1), 26-31.
25. Zlatović, D. (2002). *Postupak radi priznanja žiga u Republici Hrvatskoj*. Hrvatska pravna revija, 2 (6), 48-65.
26. Zlatović, D. (2003). *Character merchandising i žigovnoppravna zaštita*. Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, 24 (1), 245-275.

AVTORI

mr. sc. Marijan Šuperina; asistent i viši predavač na Katedri kriminalistike Visoke policijske škole u Zagrebu; nositelj kolegija: Rad na mjestu događaja i Kriminalistički praktikum; član je Akademije pravnih znanosti Hrvatske (Croatian Academy of Legal Sciences), Hrvatskog udruženja za kazneno pravo i praksu (Croatian Association of Criminal Sciences and Practice), Strukovne udruge kriminalista (Professional Association of Criminalists); autor ili koautor je tri objavljene knjige kao i dvadesetak stručnih i znanstvenih radova objavljenih u Hrvatskoj i inozemstvu. Područje proučavanja i istraživanja unutar kriminalističke znanosti su kriminalistička taktika, postupanja na mjestu (kriminalnog) događaja, zakonitost postupanja policijskih službenika, praćenje sudske i policijske prakse. (Visoka policijska škola, Av. G. Šuška 1, 10040 Zagreb, R. Hrvatska, tel. ++385 1 23 91 365; fax. ++ 385 1 23 91 415; E-mail: msuperina@net.hr)

mr. sc. Tanja Kolar-Gregorić; viši predavač na Katedri kriminalistike Visoke policijske škole u Zagrebu; nositelj kolegija: Kriminalistička tehnika i Praktikum kriminalističke tehnike. Stalni je sudski vještak za isprave i rukopise, članica je Hrvatske strukovne udruge eksperata i sudskih vještaka, International Association for Identification i Strukovne udruge kriminalista (Professional Association of Criminalists); autorica i koautorica je više objavljenih knjiga i članaka u inozemstvu i Hrvatskoj. Uže područje proučavanja i istraživanja su rukopisi i dokumenti, tragovi papilarnih linija, kriminalističko-tehnički aspekti očevida i preventivne i zaštitne mjere na mjestu događaja. (Visoka policijska škola, Av. G. Šuška 1, 10040 Zagreb, R. Hrvatska, tel. ++385 1 23 91 337; fax. ++ 385 1 23 91 415; E-mail: tanja.kolar@yahoo.com)

Darko Skupnjak, profesor proizvodno tehničkog obrazovanja, djelatnik je Odjela za stručno usavršavanje i specijalizaciju i Katedre informatičkih predmeta na Policijskoj akademiji MUP RH. Obavlja poslove organizacije i provođenja specijalističkih tečajeva i seminara u svezi sa cjeloživotnim obrazovanjem policijskih djelatnika. Uže područje djelovanja je kompjutorski kriminalitet, problematika provođenja pretraga informatičke infrastrukture te intelektualno vlasništvo. (Policijska akademija MUP RH, , Av. G. Šuška 1, 10040 Zagreb, R. Hrvatska, tel. ++385 1 23 91 408; E-mail: dskupnjak@mup.hr)